En kort introduksjon til Carl von Clausewitz

Krigens filosof

Harald Høiback

En kort introduksjon til Carl von Clausewitz

Krigens filosof

CAPPELEN DAMM AKADEMISK

© CAPPELEN DAMM AS, Oslo, 2021

ISBN 978-82-02-72837-3
1. utgave, 1. versjon 2021
E-utgaven baserer seg på 1. trykte utgave, 978-82-02-71226-6,
Cappelen Damm Akademisk 2021

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med forlaget er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Omslagsdesign: Kristin Berg Johnsen
Sats og ombrekking: Bøk Oslo AS
Elektronisk tilrettelegging: Bøk Oslo AS

www.cda.no
akademisk@cappelendamm.no

Cappelen Damm AS er sertifisert iht. FSC®, PEFC og Miljøfyrtårn.

FSC
www.fsc.org
FSC® C047286
Symbolet for barekraftig skogbruk

PEFC
Miljøfyrtårn®

Forord

Winston Churchill beskrev en gang hvilke stadier et bokmanus går igjennom:

> Writing a book is an adventure. To begin with it is a toy and an amusement. Then it becomes a mistress, then it becomes a master, then it becomes a tyrant. The last phase is that just as you are about to be reconciled to your servitude, you kill the monster and fling him to the public.

Denne boka er nå kastet ut til publikum, men passer ellers dårlig til denne beskrivelsen. Fra start til mål har dette prosjektet vært en ren fornøyelse, nesten. Jeg har støttet meg tungt på Clausewitz i mye av det jeg har skrevet og publisert tidligere, og jeg har plaget mange kadetter og studenter med den gamle prøysser. At jeg nå fikk anledning til å fylle en hel bok med historien om denne mannen og hans verk, har vært et privilegium.

I nær tretti år har jeg levd tett på Carl von Clausewitz. Jeg møtte ham første gang på Luftkrigsskolen i Trondheim på det tidlige 1990-tall. Deretter tok jeg ham med til Universitetet i Tromsø, hvor jeg noen år senere hadde han og hans berømte bok *Om krigen* som fordypningstema til filosofi mellomfag, med god veiledning av professor Ånund Haga. Etter det har jeg hatt ham som akademisk følgesvenn ved universitetene i Glasgow, Oxford og Oslo, og har hatt spesielt lange og gode samtaler om ham med professor sir Hew Strachan. Jeg har også diskutert Clausewitz hyppig med min gode venn Palle Ydstebø, som – i tillegg til å være mitt faglige forbilde – også tok meg med på kjøretur til Clausewitz' fødeby og barndomshjem.

Som vanlig skal Knut Vegard Bergem i Cappelen Damm ha stor takk for at også dette ble bok. Normalt sett kommer han først inn i bildet når bokideen har festet seg i mitt forfatterhode, men denne gangen var han til stede ved unnfangelsen. Øivind B. Armann, Geir Pettersen

og framfor alt mine danske venner Lars Wille-Jørgensen og Niels Bo Poulsen fortjener alle en stor takk for å ha lest og kommentert diverse utkast til denne teksten. Manuset ble på oppløpssiden også utsatt for Ole Jørgen Maaøs *tough love*, noe jeg er svært takknemlig for. Enkelte ganger må det skikkelige lårhøner til for å bli kvitt de mest inngrodde vrangforestillingene. En stor takk går også til Gro Irene Skjellanger og Natasja Harung som begge har hjulpet til med å få skikk på språkføring og layout. De skavanker som likevel maktet å snike seg forbi, er selvfølgelig mitt ansvar alene.

En stor takk går også til mine gode kolleger ved Forsvarets museer, og da spesielt tempelridder Kjetil Ambrosius Johansen, hans våpendrager Kåre Strømsholm og ikke minst altmuligkvinnen Grete Karlsen. Uten deres velvilje hadde jeg aldri sluppet fri fra fotlenkene. En spesiell takk går også til min nærmeste sjef, direktør Kjærnes, som har gitt meg generøst rom for produktiv unnasluntring.

Clausewitz' kone Marie var ikke bare hans store kjærlighet, men også hans viktigste faglige sparringspartner. Jeg fornærmer ingen om jeg sier at kunnskap om og interesse for militærhistorie ikke er blant de kvaliteter jeg setter høyest hos min egen kone, som jeg møtte omtrent samtidig med at jeg møtte Clausewitz. Takk derfor til Kate, Ole-Magnus og Jens-Sigurd for at dere stadig holder ut.

For en gangs skyld ønsker jeg også å takke min kjære mor Ragnhild i bokas forord. Hun har ikke hatt noe som helst med den å gjøre, utover det rent åpenbare, men hun har den sympatiske vanen at hun leser det meste av det jeg er så heldig å få publisert. Slike mødre bør alle ha!

Harald Høiback

19. mars 2021

Innhold

Forord 5

En omstridt mann 11

Del 1 En offiser blir til: 1780–1801

Det tysk-romerske riket 23
Preussen 24
Familien (von) Clausewitz 28
Gutten med kården 30
Liberté, égalité, fraternité, ou la mort! 32
Gutten med fanen 33
Krigens friksjon 36
Gutten i biblioteket 40

Del 2 En tenker blir til: 1801–1806

Gerhard (von) Scharnhorst 47
Militärische Gesellschaft 51
Da han møtte henne 53
Veien mot avgrunnen 57
Urkatastrofen 59
Krigsfange på 1. klasse 64
Et pedagogisk grunnsyn 67

Del 3 En filosof blir til: 1806–1815

Reform- og motstandsarbeid ... 73
I krigsministeriet ... 77
Die wunderliche Dreifaltigkeit ... 82
Kunst eller vitenskap? ... 85
En tvilrådig professor ... 86
Til alters ... 88
Drei Bekenntnisse ... 91
Avhopper ... 92
«Mr. Lausewitz» ... 98
Kulminasjonspunktet ... 99
Frigjøringskrigen ... 104
På et sidespor ... 109
Tilbake i ringen – nesten ... 114

Del 4 En bok blir til: 1815–1831

I Koblenz ... 119
General uten kommando, og lærer uten kateter ... 121
Lediggang er roten til all filosofi ... 123
1827 – Krig som fortsettelse av politikk med andre midler ... 130
Det sivil-militære paradoks ... 135
Strategi, taktikk og operasjonskunst ... 137
Ny krig i gjære? ... 139
Ved veis ende ... 141
Marie som redaktør og medforfatter ... 144
Et ufullendt, men ikke uforløst verk ... 149
Om krigen ... 152
Clausewitz' dumheter ... 155

Del 5 Et renommé blir til: 1831–2021

Virkningshistorien ... 161
Politikernes politikk ... 167
«Alle Clausewitz' teorier må kastes på dynga» ... 169
Mirakelåret 1976 ... 172

The Grand Tradition of Trashing Clausewitz 175
«Krig er bedre enn å kn…» 177

Konklusjon 183

Tidslinje 187

Sluttnoter 189

Litteratur 203

Stikkord 211

En omstridt mann

Carl Philipp Gottfried von Clausewitz ble født i Burg lørdag 1. juli 1780. Lenger enn det kommer vi ikke i historien om Clausewitz, før vi står til knes i kontroverser. Det eneste i den innledende setningen som er hevet over diskusjon, er stedet han ble født, en liten prøyssisk by 25 kilometer nordøst for Magdeburg, og nær 100 kilometer sørvest for Berlin. I 1971 flyttet også de østtyske myndighetene de jordiske restene etter Clausewitz og hans kone Marie til byen, fra Wrocław i Polen. Alt annet om denne mannen enn fødested og gravplass er omdiskutert.

Mange liker for eksempel å stave Carl med K. Gyldendal gjorde det da forlaget i 1972 ga ut en sterkt forkortet versjon av *Om krigen*.[1] Hvorfor de foretrakk K framfor C, er litt pussig, gitt at Clausewitz selv brukte C, inkludert på omslaget av førsteutgaven til sin berømte bok. Heller ikke mellomnavnet Gottfried er uten hodebry. For het han ikke Carl Philipp *Gottlieb*? Hvem vet? Gottfried og Gottlieb brukes om hverandre i kildene, og forteller kanskje ikke annet enn at folkeregisteret i 1780 ikke var helt det vi forventer av slike tjenester i dag. Med litt uklar håndskrift kan det også ha vært vanskelig å skille de to. Og, når vi er inne på det, hvor mange p-er skal det egentlig være i Philip(p)?

At kirkebøker og folkeregister ikke var helt pålitelige, kunne imidlertid også utnyttes til vanlige folks fordel. Det aristokratisk klingende «von», som familien Clausewitz insisterte på at de tilkom, var nemlig ytterst tvilsomt. Men i det stokk konservative Preussen kom man ikke langt uten et «von», og litt kreativ slektsgransking kunne derfor komme godt med: «Siden en tittel var nøkkelen til en karriere, er det ikke rart at folk kunne fabrikkere en bakgrunn som gjorde det mulig for dem, eller i det minste sønnene deres, å få utfolde sitt talent.»[2]

Og om ikke alt dette er nok: Ble han egentlig født 1. juli? I de fleste kildene finner vi at han ble født 1. juni. Det var den datoen han selv benyttet, og den som står på gravstøtten hans. Kirkebøkene i Burg antyder imidlertid at korrekt fødselsdato er 1. juli.[3] Hypotesen, kanskje i overkant spekulativ, er at Carls far, Friedrich Gabriel, skjøv litt på sønnens fødselsdato da han sommeren 1792 forsøkte å få guttungen inn i et av regimentene i Potsdam. Minstealderen var tolv år, og senior kan derfor ha jukset en smule med papirene for å få regimentet til å akseptere avkommet.[4] Det hadde nylig brutt ut krig med Frankrike, og det kunne derfor haste litt.

Nå har jeg formodentlig misbrukt leserens tålmodighet lenge nok. Dette er en innføringsbok, og sannsynligvis er ingen som leser den spesielt opptatt av skrivemåten til tyske fornavn. Og hvor viktig er egentlig slike unøyaktigheter i Clausewitz' leksikalske data for å forstå ham, tiden han levde i, og boka han ble berømt for? Denne noe pedantiske starten på fortellingen om Clausewitz får imidlertid fram to grunnleggende forhold ved denne mannen og vår forståelse av ham.

For det første vil de fleste som kommer nye til et Clausewitz-seminar, bli slått av hvor detaljerte og tekstnære diskusjonene kan bli. Det at Clausewitz i 1831 døde fra sitt uferdige bokmanus, gir anledning til uendelige diskusjoner om hva han egentlig mente, og hva han ville ha endt opp med å skrive, om han hadde fått leve lenge nok til å gjøre boka ferdig. Litt som Wolfgang Amadeus Mozarts (1756–1791) ufullendte Requiem i d-moll, hvor ekspertene fremdeles strides om hva som er Mozart, og hva som er andres verk.

På seminarer om Clausewitz får man også følelsen av å stå overfor et hellig skrift, hvor hver setning og hver metafor er ladet med betydning og budskap. De kan raskt utarte til en eksegese hvor skriftlærde personer gyver løs på hverandre over spørsmål som for den uinnvidde framstår som rene bagateller.

Paradokset er at Clausewitz selv hadde ytterst lite til overs for virkelighetsfjerne spekulasjoner og luftige teorier. Som han sa om sin egen bok:

> Derfor har det blitt slik at vår teoretiske og kritiske litteratur mangler direkte og likeframme drøftinger hvor forfatteren alltid vet hva han sier og leseren vet hva han leser, men tvert imot er proppfulle av disse terminologiene som danner uklare krysningspunkter hvor leseren og forfatteren

> skiller lag. Og enda verre, de er ofte bare hule skall uten kjerne. Forfatteren vet ikke lenger hva han selv tenker, og slår seg til tåls med uklare forestillinger som ikke ville holdt mål stilt overfor enkel og likefram tale.[5]

For det andre, det er ikke bare de biografiske dataene om Clausewitz, og den korrekte ordlyden i hans mesterverk som er omstridt, men enda mer hvilken effekt budskapet i boka har hatt i ettertiden.

På den ene siden har enkelte kalt Clausewitz «the evil genius of military thought», den «totale krigens apostel»,[6] og «den største barbar i det nittende århundre».[7] Den briljante visesmeden Odd Børretzen (1926–2012) var nok ikke spesielt bevandret i militærhistorie, men at Clausewitz var en råtass, hadde han fått med seg, og synger i visa «Generalen» fra 1997: «Som Clausewitz sier: Man kan ikke lage en omelett uten å knuse hønen.»[8]

Clausewitz' tilsynelatende amoralske tanker om offensivens fortreffelighet har spesielt fått skylden for det vanvittige blodbadet som preget første verdenskrig. Både det at krigen brøt ut, og måten den ble ført på, skyldes angivelig arven etter Clausewitz. Alt i 1908 fastslo militærhistorikeren Frederic Natusch Maude (1854–1933) følgende i forordet til en revidert engelsk oversettelse av *Om krigen*: «Dagens situasjon, hvor alle Europas arméer er mer eller mindre klare til strid, skyldes spredningen av Clausewitz' ideer.»[9] Også det usedvanlig store mannefallet skyldes ifølge en annen britisk militærhistoriker, sir Basil Liddell Hart (1895–1970), at generalene på begge sider av fronten hadde latt seg beruse av Clausewitz' «blodrøde vin».[10]

Det borger heller ikke godt at nok en veteran fra denne krigen, Adolf Hitler (1889–1945), fant plass til å *name-droppe* Clausewitz i sin *Mein Kampf*. Der reflekterte Hitler over hvor skjebnesvangert det var at tyskerne ga seg i 1918 «uten tvingende grunn». På den måten ble de «karakterløse» og fant seg deretter i den ene fornærmelsen etter den andre, uten å sette seg til motverge:

> Kartagos undergang er det skrekkeligste bilde på at et folk selv er skyld i at det slik langsomt blir henrettet. I sine «Drei Bekenntnisse», tar derfor Clausewitz denne tanken opp på en helt fremragende måte og spikrer den fast for alle tider, idet han sier: «at den skammen feigt å underkaste seg ikke lar seg vaske bort; at denne giftdråpen i folkets blod går over til etter-

> slekten og kommer til å lamme og undergrave senere generasjoner», at om det derimot går så «at folket mister friheten etter en blodig og ærefull kamp, så kan det likevel lite trygt på å bli gjenfødt og på å eie den kjernen som slår rot og vokser opp til et nytt tre.»[11]

Som kjent sørget Hitler for at den neste krigen ble enda blodigere enn den forrige.

Det er heller ikke bare de mange falne og maltrakterte fra verdenskrigene som legges utenfor Clausewitz' inngangsdør. At Vestens teknologisk helt overlegne militære styrker sliter så blytungt i ugjestmilde strøk langt hjemmefra også i dag, forklares av enkelte med at både politikere og generaler har forlest seg på Clausewitz.[12]

I dette perspektivet er altså Clausewitz en blodtørstig og apokalyptisk *über*militarist som vi bør ha minst mulig med å gjøre. Den verste i en lang rekke av tysktalende krigshissere og voldsromantikere. Han er en busemann som ikke en gang ble funnet verdig en plass blant de nær hundre tenkerne som fyller de tre bindene av *Vestens tenkere*, som kom ut i Norge i 1962 og deretter i 1993. Her finner vi typer som sadisten marki de Sade og den revolusjonære Lenin, men ikke han som påstås å ha skrevet den eneste viktige boka om krig som sosialt fenomen.[13] Heller ikke i Bokklubbens Kulturbibliotek, som omfatter mer enn hundre sakprosabøker som «forandret verden», finner vi *Om krigen*. Her finner vi for eksempel Frantz Fanon, Betty Friedan og Mircea Eliade, men ikke Clausewitz.

I den sterkt forkortede oversettelsen av *Om krigen*, som kom i Gyldendals Studiefakkel i 1972, legger heller ikke statsviter Jens A. Christophersen (1925–1997), som foretok utvalget, skjul på hva han synes om å skrive et forord til boka: «Det er alltid med en viss betenkelighet en gir seg til å skrive om et militært emne. Krig er nå engang ikke det en gjerne beskjeftiger seg med.»[14] Den holdningen har vært ganske symptomatisk for norske akademikere generelt. Vi foretrekker fred her i landet, også som forskningsprosjekt. En norsk oversettelse av Clausewitz' verk måtte vi derfor vente helt til 2020 med å få. Til sammenligning fikk danskene sin komplette *Om krig* i 1986, og svenskene *Om kriget* i 1991.

Helt på den andre siden av forståelsesskalaen har imidlertid Clausewitz fått æren for å ha etablert det som kalles politikkens primat. Krig

skal være en fortsettelse av politikk med andre midler. Det er politikerne som skal bestemme, ikke generalene. Det gjelder også under selve krigføringen, og ikke bare i starten og slutten av en krig:

> Hovedlinjene krigens hendelser beveger seg langs og er bundet til, er politiske linjer, som løper gjennom krigen og helt fram til freden. Og hvordan skulle det ellers ha vært? Har de ulike folkenes og regjeringenes politiske relasjoner noensinne opphørt fordi man slutter å utveksle diplomatiske noter? Er ikke krig bare et annet uttrykk for tankene deres med en annen type skrift, i et annet språk? Krig har riktignok sin egen grammatikk, men ikke sin egen logikk.[15]

Generaler og admiraler får verken tenke eller gjøre noe annet enn det de politiske myndighetene tillater. I dette perspektivet er Clausewitz en liberaldemokratisk antimilitarist. Ikke antimilitær, men antimilitarist, og motstander av et militærvelde utenfor politisk kontroll.

Verdien av å slåss til *the bitter end*, som Hitler satte så stor pris på, kommer også i et annet lys om vi leser den mer modne og balanserte Clausewitz:

> Vi verdsetter mot og utholdenhet i krig høyt, og den som ikke greier å bestemme seg for å forsøke å nedkjempe fienden med alle midler, har liten utsikt til å seire. Men man når likevel et punkt hvor det å fortsette kampen må kalles fortvilt dårskap, og ingen kritiker kan bifalle slik halsstarrighet. I det mest berømte av alle slag, slaget ved Belle-Alliance [Waterloo], satset Bonaparte sine siste krefter på å vinne et slag som ikke lenger kunne vinnes. Han brukte sine siste penger og flyktet så som en tigger fra slagmarken og fra riket.[16]

Som vi skal se senere i denne boka, dro Clausewitz en viktig parallell mellom krig og handel, og metaforen over er neppe tilfeldig valgt. Om du ikke har kredittverdighet, vil ingen lenger gjøre forretninger med deg, og Napoleons forhandlingsstyrke overfor sine motstandere var på tilsvarende måte redusert til null da han ikke lenger hadde en slagkraftig hær.

Imellom disse ytterpunktene, militarisme på den ene siden og politikkens primat på den andre, som begge ligger et stykke unna det

Clausewitz faktisk skrev, finner vi alle mulige varianter av Clausewitz-tolkninger. Han og hans teorier har vært brukt til å belyse og forklare nesten hva som helst som har med forsvar og sikkerhetspolitikk å gjøre.

Han har også nærmest vært brukt som en buktalerdukke, hvor folk med svært ulike agendaer presenterer sine egne meninger gjennom Clausewitz, i den forstand at de tyr til *Om krigen* for å finne belegg for det aller meste. Og, som vi skal se, skrev Clausewitz boka på en måte som gjør at dette er et takknemlig sted å lete. Man finner argumenter for nær sagt hva det skal være, spesielt om man trekker ut akkurat de kirsebærene man er på jakt etter, og lar resten ligge.

Av ovennevnte grunner finner man knapt en bok om krig og militære operasjoner i dag med teoretiske ambisjoner som ikke nevner Clausewitz, om ikke annet så i forbifarten. Også forretningsfolk kan visstnok få mye ut av å lese den gamle mester.[17]

Omtrent like ofte ser man lange utredninger om hvorfor Clausewitz' betraktninger og teorier ikke lenger kan brukes til å forklare det som skjer i verden i dag. Som den israelske militærhistorikeren Martin van Creveld skrev i 1991: «Jeg antyder at Clausewitz' univers er i ferd med å gå raskt ut på dato, og kan ikke lenger gi oss det pålitelige rammeverket for å forstå krig.»[18] Den amerikanske kampflypiloten og legendariske militærteoretikeren John Boyd (1927–1997) hadde det samme budskapet, men var hakket mer amerikansk i uttrykksformen enn van Creveld. Da en av Boyds disipler, Franklin «Chuck» Spinney, forsøkte å unnskylde Clausewitz med at tankene hans tross alt var mer enn hundre år gamle, og aldri ble helt ferdige, svarte Boyd på en måte vi ikke tør å oversette: «Doesn't matter. I got the fucker now. I got him by the balls.»[19] Denne stadige forsikringen om at nå, endelig, kan Clausewitz' *Om krigen* trygt plasseres i historiens bortsettingsarkiv, er kanskje det beste beviset på hans aktualitet.

At Clausewitz fremdeles er en levende filosof, i den forstand at han stadig brukes aktivt i diskusjoner om krig, fred og sikkerhetspolitikk, er kanskje det største mysteriet av dem alle. Større enn både fødselsdato og mellomnavn. For hva har vel endret seg mer siden han døde i 1831, enn krig? På hans tid slåss uniformerte avdelinger fra hesteryggen med sabel og flintlåspistoler. Nå slåss vi i cyberspace mot usynlige fiender, eller med førerløse droner og langtrekkende bombefly. Hvorfor er de tankene en relativt uskolert mann gjorde seg på 1820-tallet, fremdeles

de mest interessante som noen gang er formulert – i det minste publisert – om krig, Sun Tzu, Machiavelli og Mao inkludert?

Jeg håper at denne boka kan gi noen svar på hvem Clausewitz egentlig var, hva slags bok *Om krigen* egentlig er, og ikke minst hvorfor den har fått et så langt liv. Hvorfor er en beskjeden, pessimistisk og sosialt lett utilpass filosof, med melankolske trekk og med en følelse av å ha mislykkes med det viktigste i livet, fremdeles høyst levende, midt iblant oss?

En begynnelse på svaret er at Carl von Clausewitz ble født inn i svært interessante tider, preget av store samfunnsomveltninger. Selv beklaget han seg i 1807 overfor sin kommende hustru, om at når du – som han – hadde vokst opp i dramatiske tider, hvor nasjonens skjebne lå i vektskålen, var det ikke «det tempelet hvor familielivet feirer sin fredfulle lykke som fanget hans oppmerksomhet, men den triumfbuen hvor seierherren vandrer igjennom med en laurbærkrans til å kjøle pannen». Kanskje, la han til, har «skjebnen gitt meg i overkant mye av det begjæret vi kaller ambisjoner».[20] Den kommende hustru var dermed advart.

En mann med interesser i militær retning kunne knapt ha valgt et bedre sted og tidspunkt å bli født på. Samme sommer som han ble innrullert som svært ung offiserskadett, startet de militære urolighetene som skulle prege Europa det neste kvarte århundret. Det var helt eksepsjonelle tider for folk med interesse for krig. Clausewitz skulle også få tjenestegjøre sammen med noen av de største militære begavelser vi kjenner fra historien, og bli ydmyket gjentatte ganger av den aller største, Napoleon Bonaparte (1769–1821).

Også på andre områder enn det militære var dette spesielle tider. Mens den vitenskapelige revolusjonen i generasjonene før Clausewitz hadde rystet århundrer – om ikke årtusener – gamle tankemønstre, rystet den franske revolusjonen samfunnsstrukturen i sine grunnvoller. I dette vitenskapelige, sosiale og militære brytningspunktet skrev Clausewitz en bok hvor vi for «første gang i verdenslitteraturen møter den tilsynelatende paradoksale påstanden om at krig er en særlig form for *menneskelig samkvem*».[21]

Vom Kriege ble opprinnelig utgitt som de tre første bindene i Clausewitz' etterlatte verker – *Hinterlassene Werke des Generals Carl von Clausewitz über Krieg und Kriegführung* – fra 1832 til 1834. De

resterende syv bind, inneholdende militær historie, politiske essays etc., ble gitt ut fram til 1837.

Boka *Vom Kriege* består av i alt åtte deler, kalt bøker, med til sammen 128 kapitler. I bok 1, om krigens natur, finner vi Clausewitz' tanker om hva krig er, om krigens hensikt og midler, om krigens farer og friksjon, om krigens eiendommelige treenighet og om mye annet. Noe tilsvarende har ingen skrevet, verken før eller siden. Mange har reflektert over hva krig er, sosialt, juridisk og militært, men ingen med hans bakgrunn og hensikt har boret så dypt i dette spørsmålet. For de fleste praktikere er det åpenbart hva krig er, og det man grunner over, er hvordan man skal vinne dem eller forberede seg på dem. *Om krigen* har noe i tillegg. Den forteller hvordan Clausewitz tenkte om krig, og det er blant annet derfor boka ble plukket fram igjen etter Vietnamkrigen og under den lange krigen mot terror etter 2001. De krigene har vært så merkelige og frustrerende at også praktikerne har funnet grunn til å reflektere over hva de faktisk har vært vitne til. Da er *Om krigen* en god følgesvenn – fremdeles.

Bok 2, om militærteori, handler om hva teori er og hva teori kan brukes til i en så omskiftelig og uforutsigbar aktivitet som krig. Den er også en ytterst sjeldent blomst i den militærteoretiske floraen. De fleste som skriver bøker om krigføring, har på forhånd gjort seg opp en mening om at dette kan komme til nytte. De færreste bruker spesielt mye plass på å filosofere over hvorfor det er slik, selv om det finnes unntak, som briten Julian S. Corbett (1854–1922).[22] Mange som skriver om krig, hviler også ofte tungt på historiefaget, hvor det er liten tradisjon for eksplisitt å problematisere teorier, og ikke minst teorier om teorier.

Bok 3, om strategi generelt, og blant mye annet om kampmoral, list og konsentrasjon av styrkene, utgjør starten på fem bøker som ligner mer på det vi er vant til å finne i en bok om krig. I bok 4, om trefningen, finner vi vurderinger av det moderne slagets karakter og dets betydning; også det blant mye annet. I bok 5, om de væpnede styrker, beskrives datidens militære styrker, oppstillinger, kommunikasjonslinjer, leirer og marsjer og lignende, mens vi i bok 6, om forsvar, blant annet finner analyser om forholdet mellom angrep og forsvar og om vekselvirkninger dem imellom. Bok 7, om angrep, handler om det strategiske angrepets natur og om dets kulminasjonspunkt. I bok 8, om krigsplanen, beveger Clausewitz seg igjen ut av det terrenget vi

forventer å finne i en bok om krig, og filosoferer i stedet over absolutt krig og virkelig krig, og over krigen som et politisk instrument. Som Bernard Brodie skriver: «I bok 8 er vi tilbake *in the realm of pure gold*.»[23]

Alt dette skal vi bli langt bedre kjent med i den boka du sitter med nå, og vi begynner der det hele startet.